

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Федеральное государственное автономное образовательное учреждение высшего
образования
"Казанский (Приволжский) федеральный университет"

УТВЕРЖДАЮ

Первый проректор –
проректор по научной деятельности

_____ Д.А. Таюрский

« 15 » _____ 2026 г.

Программа вступительного испытания по специальности

Уровень высшего образования: подготовка кадров высшей квалификации

Тип образовательной программы: программа подготовки научных и научно-педагогических кадров в аспирантуре

Научная специальность: 5.8.2 Теория и методика обучения и воспитания (татарский язык)

Форма обучения: очная

Цель и задачи вступительного испытания

Цель: определение уровня готовности абитуриента к выполнению научного исследования.

Задачами является выявление:

- способности анализировать результаты научных педагогических исследований и применять их при решении исследовательских задач в области образования;
- готовности использовать индивидуальные креативные способности для оригинального решения исследовательских задач в области образования;
- готовности самостоятельно осуществлять научное исследование с использованием современных методов педагогической науки.

Основные требования к уровню подготовки

Абитуриент должен знать научные теории, концепции в избранной области педагогических исследований;

иметь представление о состоянии научных исследований в избранной области педагогических исследований;

владеть навыками выявления актуальных проблем в избранной области педагогических исследований, а также навыками анализа результатов научных исследований.

Порядок проведения вступительного испытания

Вступительное испытание проводится в форме экзамена на основе билетов. В каждом экзаменационном билете по 2 вопроса. Подготовка к ответу составляет 1 академический час (60 минут) без перерыва с момента раздачи билетов. Задания оцениваются от 0 до 100 баллов в зависимости от полноты и правильности ответов.

Критерии оценивания

Оценка поступающему выставляется в соответствии со следующими критериями.

Отлично (80-100 баллов)

Поступающий обнаружил всестороннее, систематическое и глубокое знание материала, умение свободно выполнять задания, усвоил основную литературу и знаком с дополнительной литературой, рекомендованной данной программой, усвоил взаимосвязь основных понятий в их значении для приобретаемой профессии, проявил творческие способности в понимании, изложении и использовании учебно-программного материала.

Хорошо (60-79 баллов)

Поступающий обнаружил полное знание вопросов по программе, показал систематический характер знаний по предмету и способен к их самостоятельному пополнению и обновлению в ходе дальнейшей учебной работы и профессиональной деятельности.

Удовлетворительно (40-59 баллов)

Поступающий обнаружил знание вопросов программы в объеме, необходимом для дальнейшей учебы и предстоящей работы по профессии, знаком с основной литературой, рекомендованной данной программой, допустил погрешности в ответе, но обладает необходимыми знаниями для их устранения под руководством преподавателя.

Неудовлетворительно (менее 40 баллов)

Поступающий обнаружил значительные пробелы в знаниях по программе, допустил принципиальные ошибки и не способен продолжить обучение.

Вопросы программы вступительного испытания в аспирантуру по научной специальности 5.8.2 Теория и методика обучения и воспитания (татарский язык)

1. Методика фәнненең өйрәнү предметы һәм бурычлары, аның башка фәннәр арасында тоткан урыны.
2. Татар теленә өйрәткәндә, татар һәм рус телләрендәге охшаш һәм аермалыклы якларны искә алу.
3. Татар теле укыту методикасының тел белеме, психология, педагогика, сөйләм эшчәнлегә теориясе һәм логика кебек фәннәр белән бәйләнеше.
4. Татар телен рус теле белән чагыштырып өйрәтү.
5. Татар теле укыту методикасының гомумдидактик принциплары һәм фәнни-тикшеренү методлары. Алдынгы белем бирү оешмаларының һәм укытучыларның эш тәҗрибәләрен өйрәнүнең методика фәннәндәге урыны.
6. Татар теленә өйрәтүнең лингвистик принциплары.
7. Татар теленә өйрәтүнең методик принциплары.
8. Татар теленә өйрәтү методлары.
9. Татар телендә өйрәтү алымнары.
10. Татар теле дәресләрендә укыту чараларын куллану.
11. Заманча технологияләр һәм аларның телне өйрәтүдәге әһәмияте
12. Методика үсешенә күзәтү ясау. Татар теле укыту методикасында мәҗрифәтче-галим К. Насыйри эшчәнлеге.
13. Татар теленә сөйләм эшчәнлегә төрләрә буенча өйрәтү.
14. Рус һәм татар телләрендә язылган беренче татар грамматикаларының методика үсешендәге роле (А. Троянский, Г. Фәезханов, И. Хәлфин, Ж. Вәлиди һ.б.).
15. Татар телен чит тел буларак өйрәтүнең фәнни-методик нигезләре.
16. XX йөздә татар телен укыту методикасы өлкәсендә эшләгән галимнәрдән Г. Лотфи, М. Галләмова, М. Фазлуллин, Ф. Вәлиева, С. Вәгийзов һәм Р. Вәлитоваларның эшчәнлеге.
17. Бәйләнешле сөйләм үстерү методикасы.
18. Укытуны оештыруның төп формасы буларак дәрес. Аны үткәргә куела торган төп таләпләр. Хәзерге вакытта үткәрелә торган дәресләрнең типлары, төзелеше, төрләрә һәм формалары.
19. Укучыларның сөйләм телен үстерүдә тыңларга һәм укырга өйрәтү методикасы.
20. Татар теленә өйрәтү чаралары.
21. Гади һәм кушма жөмлөләргә синтаксик анализ ясау методикасы.
22. Татар теле дәресләрендә укучыларның сүз байлыгын үстерү методлары һәм алымнары. Сүзләргә кулланылу өлкәсе һәм ешлыгына карап төркемләнүнең сөйләм үстерүдәге әһәмияте, бу вакытта укытучы алдына куела торган методик таләпләр.
23. Грамматиканың бер өлеше буларак синтаксис, аны башлангыч, урта һәм югары сыйныфларда укыту методлары һәм алымнары. Синтаксик төшенчәләрнең формалашуы, аларны гамәли эштә тиешенчә кулланылуы белән күнекмәләре тәрбияләү.
24. Мәктәптә телебезнең фонетикасын һәм графикасын укытуның әһәмияте.
25. Морфологиягә өйрәтү методикасы. Морфологиянең төп төшенчәләрен үзләштерүдәге кыенлыктар.
26. Күптәнге жәмгыятьтә ижтимагый ихтыяж буларак икетеллек һәм күптәнге мәсьәләләре.
27. Рус телендә белем бирү мәктәпләрендә татар теленә өйрәтүнең ижтимагый-лингвистик нигезләре.
28. Рус телендә белем бирү мәктәпләрендә татар телен үзләштерүнең ижтимагый-педагогик шартлары.
29. Башка милләт вәкилләренә татар телен укытуның башлангыч чоры.

30. 18 гасырда татар телен чит тел буларак өйрәтүнең торышы.
31. 19 – 20 гасыр башларында башка милләт вәкилләре өчен басылган дәреслек һәм кулъязмаларга кыскача күзәтү.
32. 20 гасырның 20-30 елларында басылып чыккан программа һәм дәреслекләргә анализ.
33. М.Х. Корбангалиевның фәнни-методик эшчәнлеге.
34. Р.С. Газизовның фәнни-методик эшчәнлеге.
35. Татар һәм рус телләренең чагыштырма типологик характеристикасы.
36. Гамәлдәге программаларга анализ.
37. Татар телен өйрәтү вакытында сөйләм һәм тел кыенлыкларын алдан күрү.
38. Фонетика өлкәсенә караган кыенлыклар.
39. Сүз ясалышы системасындагы кыенлыклар.
40. Морфология өлкәсенә караган кыенлыклар.
41. Синтаксик кыенлыклар.
42. Интерференция күренеше.
43. «Татарстан Республикасының дәүләт теле буларак татар теле» укыту предметының эчтәлеге.
44. Укыту рус телендә алып барыла торган мәктәпләрдә татар телен өйрәтү системасы һәм эчтәлегенә лингвокультурологик аспекты.
45. Этнокультура өлкәсенә караган материалның эчтәлеге.
46. Укыту предметы эчтәлегендә милли-мәдәни компонентның роле һәм урыны.
47. «Традицион белем бирү», «инновация», «технология», «педагогик технология», «белем бирү технологиясе» төшенчәләренә эчтәлеге.
48. Рус мәктәбендә татар теленә өйрәткәндә кулланыла торган заманча технологияләргә классификацияләү.
49. Укытучылар эшчәнлеген активлаштыру һәм интенсивлаштыруга нигезләнган педагогик технологияләр.
50. Проектлар методы.

Учебно-методическое обеспечение и информационное обеспечение программы вступительного испытания в аспирантуру по научной специальности 5.8.2 Теория и методика обучения и воспитания (татарский язык)

Основная литература:

1. Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения иностранным языкам в школе. –М.: Просвещение, 1991.–222 с.
2. Кусова М.Л. Теоретические основы и методика филологического образования младших школьников [Электронный ресурс]: учеб. пособие / Урал. гос. пед. ун-т; Н. В. Багичева, М. Л. Кусова, Е. И. Плотникова и др. - М.: ФЛИНТА: Наука, 2011. - 272 с. <http://znanium.com/bookread.php?book=406211>
3. Основы дидактики / Под ред. д-ра пед. наук проф. Б.П.Есипова. –М: Просвещение, 1967. – 472 с.
4. Сафиуллина Ф.С. Татар теленә өйрәтүнең фәнни–методик нигезләре.–Казан: Хәтер, 2001.– 432 б.
5. Харисов Ф.Ф. Основы методики обучения татарскому языку как неродному /Под ред. проф. Л.З.Шакировой. – СПб.: Филиал изд–ва «Просвещение», 2001.– 431 с.
6. Харисов Ф.Ф. Татар теле: Заманча укыту юнәлешләре (Татарский язык: Современные тенденции обучения) / Учебное пособие. – Казань, 2015. – 53 с.
7. Харисов Ф. Ф. Татар теле: укыту теориясе һәм практиксы. Монография. Казан: Ак Буре, 2018. – 448 с.
8. Харисова Ч. М. Теория и практика обучения татарскому произношению в

русскоязычных школах. Санкт-Петербург: Просвещение, 2001. – 167 с.

9. Харисова Ч.М. Татар теле: морфемика, сүз ясалышы, морфология. Уку-укуту кулланмасы. – Казан: Мәгариф-Вақыт, 2018. – 230 б.

10. Хужиәхмәтов Ә.Н. Заманча уку-укуту технологияләре: югары һәм махсус урта уку йортлары өчен лекцияләр курсы. – Казан: КФУ, 2015. – 367 б.

Дополнительная литература:

1. Взаимосвязанное обучение видам речевой деятельности. – М.: Рус. язык, 1985.–116 с.

2. Валиуллина З.М. Сопоставительная грамматика русско-го и татарского языков: Словообразование и морфология /Под ред. проф. М.З.Закиева и Л.З.Шакировой. – Казань: Таткнигоиздат, 1983.–150 с.

3. Вилькеев Д.В. Педагогическая психология: Курс лекций. – Казань, 2001.– 261 с.

4. Выготский Л.С. Мышление и речь: Психологические исследования /Под ред. и с вступительным словом В.Колбановского. – М.; Л.: Гос. соц.-экон. изд-во, 1934.– 323 с.

5. Государственная программа Республики Татарстан по сохранению, изучению и развитию языков народов Республики Татарстан //Ведомости Верховного Совета Татарстана. – 1994.–№8–9.–С. 4–19.

6. Данилов М.А., Есипов Б.П. Дидактика / Под общей ред. Б.П.Есипова. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1957.–518 с.

7. Декларация «О государственном суверенитете Татарской Советской Социалистической Республики» //Коммунист Татарии. – 1990.–№ 10.–С. 3-4.

8. Жинкин Н.И. Механизмы связной речи. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1958.– 370 с.

9. Закон Республики Татарстан «О языках народов Республики Татарстан» //Сов. Татария. – 1992.–25.07.–С. 3–4.

10. Закон Российской Федерации от 23 октября 1991 г. № 1807-1 «О языках народов Российской Федерации» (с изменениями от 24 июля 1998 г.) //Собрание законодательства РФ № 31 от 31 августа 1998 г.

11. Замалетдинов Р.Р. Лингводидактические основы обучения чтению на татарском языке учащихся начальных классов русских школ. – Казань, 1999.–169 с.

12. Зимняя И.А. Педагогическая психология. – М.: Логос, 1999.–383 с.

13. Махмутов М.И. Теория и практика проблемного обучения. – Казань: Таткнигоиздат, 1972.–551 с.

14. Татарская грамматика: В 3-х т. Морфология. – Казань: Тат. кн. изд-во, 1993.–Т. 2.–398 с.

15. Татарская грамматика: В 3-х т. Введение. Фонетика. Фонология. Просодика. Графика и орфография. Орфоэпия. Основные понятия грамматики. Морфемика. Морфонология. Словообразование /Гл. ред. М.З.Закиев. – Казань: Тат. кн. изд-во, 1993.–Т. 1.–584 с.

16. Татарская грамматика: В 3-х т. Синтаксис. –Казань: Тат. кн. изд-во, 1993, 1995.

17. Харисова Ч. М. Татарча әйтелешкә өйрәтүнең фәнни-методик нигезләре: монография. – Казан: Ак Бүре, 2018. – 111 б.

18. Харисова Ч.М. Методика обучения татарскому произношению учащихся начальных классов русских школ. –Казань: Магариф, 2000. –167 с.

19. Шакирова Г.Р. Наречие в татарском языке: лингводидактический аспект. – Казань, 2017. – 172 с.

20. Шакирова Л.З. Методика преподавания русского языка (на материале национальных школ) / Л.З. Шакирова, Р.Б. Сабаткоев. – Казань: Магариф, 2003. –351 с.
21. Шәкүрова М.М., Юсупов А.Ф. Татар телен укыту методикасы: Теория һәм практика. – Казан: Казан ун-ты нәшр., 2009. –168 б.
22. Юсупов Р.А. Лексико-фразеологические средства русского и татарского языков. –Казань: Тат. кн. изд-во, 1980. –255 с.